

Nr 63.

Ankom till riksdagens kansli den 12 mars 1940 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss omläggning av systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m.

(1:a avd.)

I propositionen nr 63 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 16 februari 1940, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för införande snarast möjligt av maskinella anordningar för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad i ovan berörda statsrådsprotokoll sagts, dels ock medgiva, att därigenom uppkommande kostnader må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande bestridas från det å fjärde huvudtiteln under lantförsvaret upptagna förslagsanslaget till inskrivnings-, mönstrings- och färdkostnader m. m.

Chefen för armén har i skrivelse den 5 januari 1940 inkommit till Kungl. Maj:t med förslag rörande en omläggning av det nuvarande systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m., syftande till en centralisering av ifrågasvarande verksamhet medelst utnyttjande av moderna maskinella bokföringsanordningar. Skrivelsen utmynnar i en hemställan, att medel måtte ställas till förfogande för bestridande av den för kalenderåret 1940 beräknade kostnaden för en hålkortsanläggning av typ Hollerith. Därest denna framställning bifölles, vore det chefens för armén avsikt att sedermera föreslå de åtgärder och bestämmelser, som kunde erfordras för anläggningens utnyttjande i det angivna syftet.

Arméförvaltningens civila departement har den 9 januari 1940 avgivit infortrat yttrande över chefens för armén nyssberörda skrivelse, och departementet har däri framhållit, bland annat, att införandet av det föreslagna centralregistret icke torde medföra någon minskning av kostnaderna för det nuvarande rullföringsväsendet. Vad kostnadsfrågan i övrigt beträffar påverkades givetvis bedömandet därav av frågan om den föreslagna anordningen vore avsedd att bliva av permanent natur eller allenast en försöksanläggning. I förra fallet syntes det ur kostnadssynpunkt fördelaktigt, om maskinerna kunde inköpas i stället för att årligen förhyras.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande:

Av vad chefen för armén i ärendet anfört torde framgå, att det nu rådande systemet för rullföring och redovisning av de värnpliktiga icke kan anses tillfredsställa de höga anspråk på smidighet och elasticitet som betingas av den numera långt drivna specialiseringen i fråga om de värnpliktigas uppdelning på olika yrkesgrenar, utbildningskategorier m. m. Ett system som

redan i själva bokföringen avspeglar varje värnpliktigs speciella utbildning, yrkeskunnighet etc. skulle otvivelaktigt lända till stor lättnad och säkerhet vid brådskande inkallelser och avlösningar m. m. Med ett sådant system skulle också det nu nödvändiga kungörelseförfarandet kunna i stor utsträckning ersättas med personliga inkallelseorder, något som ur olika synpunkter uppenbarligen vore fördelaktigt. Den utveckling på det bokföringstekniska området som under senare tid ägt rum, framför allt genom tillkomsten av maskinella bokföringssystem, har ansetts skapa förutsättningar för åstadkommande av effektivare anordningar på detta område.

För min del vill jag ansluta mig till den av chefen för armén framförda tanken att genom inrättande av ett centralt maskinellt system för rullföring och redovisning av arméns värnpliktiga åstadkomma mera praktiska och effektiva förhållanden på ifrågakvarande område än som för närvarande äro rådande. Detta skulle kunna ske på det sätt, att för ändamålet anskaffades ett bokföringsaggregat av modern typ, förmedelst vilket redovisningen av samtliga värnpliktiga skulle sammanföras till en till arméstaben knuten central. De data, som behövas för att ständigt hålla detta centrala register aktuellt, skulle till registret regelbundet inlevereras från inskrivnings- och rullföringsmyndigheterna. Det måste därvid fasthållas, att rullföringsmyndigheternas nuvarande arbete icke torde kunna i någon väsentligare mån avlastas genom tillkomsten av en dylik redovisningscentral; hos dessa måste alltjämt primärmaterialet insamlas. Dock torde det rullföringsexpeditionerna nu åliggande statistiska arbetet kunna till avsevärd del överflyttas på centralen.

Det bör påpekas, att en anläggning av ifrågakvarande slag torde kunna komma till användning även för vissa andra ändamål än redovisningen av arméns värnpliktiga. Särskilt torde den kunna komma till användning jämväl vid redovisningen av marinens och flygvapnets värnpliktiga.

Såsom av chefens för armén skrivelse framgår finnas i marknaden flera typer av maskinella redovisningssystem, vilka skulle kunna komma i fråga för det förevarande ändamålet. Av chefen för armén hava två system omnämnts, typ Hollerith och typ Powers, av vilka chefen för armén förordat det förra. Detta anses innebära fördelar bland annat ur beredskapssynpunkt, då ett flertal andra system av samma typ redan finnas i landet. Å andra sidan har till förmån för typ Powers i ärendet framhållits, att ett sådant system skulle kunna förvärvas med äganderätt, under det att Hollerithmaskiner endast kunna förhyras mot årlig avgift. Ekonomiskt synes Powers ställa sig något fördelaktigare än Hollerith. Eventuellt finnas i marknaden ytterligare andra maskintyper, vilka kunna tänkas vara användbara för ändamålet.

Avgörande för frågan om vilken typ av aggregat som bör väljas måste naturligen i främsta rummet vara typens kapacitet och lämplighet i övrigt för det föreliggande speciella ändamålet. I detta hänseende har jag icke varit i tillfälle att ännu bilda mig någon slutgiltig uppfattning. Undersökningar därom fortgå emellertid genom anlitande av opartisk expertis, som ställt sig till förfogande för ändamålet. Dessa undersökningar avse jämväl att närmare klarlägga frågan, huruvida en till lokala myndigheter decentraliserad maskinell utrustning av enklare slag skulle kunna medföra en godtagbar lösning inom en rimlig kostnadsram.

Innan typfrågan göres till föremål för Kungl. Maj:ts prövning, torde emellertid själva huvudspörsmålet, huruvida en övergång till ett maskinellt system för de värnpliktigas redovisning bör äga rum, med hänsyn till sin ekonomiska räckvidd böra underställas riksdagen för bedömande.

De kostnader som uppkomma genom en övergång till ett centralt redovisningssystem bliva såsom av det sagda framgår i viss mån beroende på vilket system som väljes. Om aggregatet skall förhyras, bliva engångskostnaderna förhållandevis lägre och årskostnaderna högre än om aggregatet skall från

början förvärfvas med äganderätt. Även i övrigt föreligga naturligen olikheter i kostnadshänseende de särskilda typerna emellan. De exakta kostnaderna för vidtagande av den ifrågasatta åtgärden kunna därför icke nu angivas. Som en mätare må blott erinras om att typen Hollerith, vilken endast får förhyras, under år 1940 beräknats draga en sammanlagd kostnad av, inklusive engångsutgifter, cirka 210,000 kronor utom lokalhyra samt därefter cirka 114,000 kronor om året. Typen Powers skulle i anskaffningskostnad draga väsentligt högre belopp, medan de kommande årskostnaderna kunna beräknas bliva cirka 60,000 kronor lägre.

Täckandet av de kostnader, som sålunda skulle bliva en följd av ett genomförande av ett maskinellt redovisningssystem, synes tills vidare lämpligen böra äga rum på det sätt, att det under lantförsvaret upptagna förslagsanslaget till inskrivnings-, mönstrings- och färdkostnader m. m. må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande anlitas för ändamålet. Detta bör i varje fall få ske under uppsättningstiden, vilken torde komma att sträcka sig över såväl innevarande som nästa budgetår. Sedan organisationen därefter fått sin slutliga utformning, torde det måhända böra tagas under övervägande, huruvida icke den för ändamålet erforderliga personalen bör överföras till att redovisas under lantförsvarets avlöningsanslag.

Jämväl det sålunda föreslagna sättet för finansieringen av övergången till det nya redovisningssystemet torde böra underställas riksdagens prövning.

I likhet med departementschefen är utskottet av den uppfattningen, att en omläggning av det nuvarande systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning snarast bör ske. Genom en centralisering, på sätt föreslagits, och införande på ifrågavarande område av moderna maskinella anordningar skulle även enligt utskottets mening åstadkommas mera praktiska och effektiva förhållanden än som för närvarande äro rådande. Utskottet finner sig därför böra tillstyrka, att bemyndigande lämnas Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande på detta område av ett maskinellt redovisningssystem i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen anförts.

Utskottet.

Mot det föreslagna sättet för finansieringen av det nya redovisningssystemet har utskottet intet att erinra.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för införande snarast möjligt av maskinella anordningar för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 16 februari 1940 sagts,

b) medgiva, att därigenom uppkommande kostnader må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande bestridas från det å fjärde huvudtiteln under lantförsvaret upptagna förslagsanslaget till inskrivnings-, mönstrings- och färdkostnader m. m.

Stockholm den 12 mars 1940.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS RASTOCK.